

Giskes

De enquêtecommissie heeft een moeilijke opdracht vervuld en tot een goed einde gebracht. Mevrouw Vos en de haren – en dat zijn er nogal wat geweest door alle verkiezingen – verdienen daarvoor een compliment, en in hun kielzog natuurlijk ook alle in- en externe medewerkers die bij het project waren betrokken. D66 dankt alle betrokkenen nadrukkelijk voor hun inspanningen.

De geproduceerde hoeveelheid tekst liegt er niet om. Het moet D66 van het hart dat er sprake lijkt van een opwaartse druk op het aantal bladzijden dat een parlementaire enquêtecommissie meent te moeten afscheiden. Of dit de kwaliteit en de inzichtelijkheid van de enquête-resultaten ten goede komt, valt te betwijfelen. Het rapport van deze commissie vervalt nogal eens in herhaling. D66 had graag gezien dat juist meer werk was gemaakt van een duidelijke vraagstelling en gerichte analyse, uitmondend in eenduidige oordelen en aanbevelingen. Beschrijving, analyse, beoordeling en suggesties voor oplossingen lopen nogal eens door elkaar heen in het rapport. Dat bemoeilijkt het trekken van conclusies en het zoeken naar oplossingen. Wat betreft het onderdeel Vinex sluit ik mij aan bij de vragen en opmerkingen hierover van de heer Van der Vlies.

Ondanks deze enquête en de schokgolf die zij teweeg heeft gebracht in de wereld van de bouw, is het voor alle betrokkenen zaak waakzaam te blijven. Nog deze week werd ons door een bouwbedrijf gemeld dat nog steeds vele pogingen worden gedaan om tot vooroverleg te komen! Kan de commissie dit bevestigen? Het is goed dat de enquête al blijkt te hebben geleid tot ander aanbestedingsgedrag van opdrachtgevers, met name in de grond-, weg- en waterbouwsector. Volgens het Economisch instituut voor de bouwnijverheid (EIB) wordt scherper naar inschrijfbegrotingen gekeken, worden bij onderhandse aanbestedingen meer aannemers uitgenodigd en wordt vaker openbaar aanbesteed. De andere kant van de medaille is dat er meer dan voorheen wordt "geleurd", dat opdrachtgevers wantrouwiger en voorzichtiger zijn geworden waardoor de sfeer verslechtert en er minder overleg plaatsvindt tussen opdrachtgevers en aannemers, hetgeen een goede voortgang van

het werk niet ten goede komt. Heeft de commissie suggesties hoe we de positieve effecten van de enquête kunnen behouden en tegelijkertijd dit soort negatieve effecten buiten de deur houden?

Resten er nog twee praktische punten: schadevergoeding en openbaarmaking van schaduw-administraties.

Sinds de resultaten van de enquête er liggen, is er de roep om schadevergoeding door de bouwbedrijven aan de benadeelde opdrachtgevers, ofwel de belastingbetalers. Ook D66 vindt dat bouwbedrijven, indien maar enigszins mogelijk, ten onrechte ontvangen geld voor projecten moeten terugbetalen. Pikant is in dit verband overigens wel de conclusie in een studie uit januari 2003 van het EIB dat er maar weinig opdrachtgevers zijn die denken dat zij in de afgelopen jaren nadeel hebben ondervonden als gevolg van marktverdeling. De enquête-resultaten overziende, is D66 evenwel niet optimistisch over de kans om enerzijds de exacte schade te bepalen en anderzijds eenduidig te bewijzen aan wie die schade te wijten valt, niet in de laatste plaats gezien alles wat ik heb verteld over de rol van de overheid. Met het oog daarop is interessant dat vrijwel direct na het uitkomen van het enquêterapport uit de bouwwereld zelf het voorstel is gekomen voor een soort eenmalige afkoop, om te slaan over de hele sector. Dat klinkt genereus, ook al riekt dat eigenlijk alweer naar vooroverleg, maar de vraag is natuurlijk wel onder welke voorwaarden dat zou gebeuren. Geen onderzoek meer door NMa en openbaar ministerie? Geen boetes of veroordelingen? D66 vraagt de commissie haar licht te laten schijnen over deze kwestie, teneinde daar wellicht in tweede termijn op terug te kunnen komen.

Afgelopen maandag liet de enquêtecommissie de Kamer weten besloten te hebben te zogenoemde Bos-boekhouding integraal openbaar te maken. Dat draagt bij aan het inzichtelijk en controleerbaar maken van de inhoud van het enquête-rapport en aan het maatschappelijk debat dat door de Kamer beoogd werd op gang te worden gebracht, aldus de commissie in haar brief. D66 vindt dat informatie zoveel mogelijk openbaar moet zijn. Wel vernemen wij graag van de commissie wat de voors en tegens

rond deze beslissing zijn geweest, waarom deze kennelijk nogal zwaar is geweest en in hoeverre door deze beslissing geen rechtsongelijkheid ontstaat voor de bij die boekhouding betrokken opdrachtnemers en opdrachtgevers. Dit temeer omdat de commissie de overige verkregen administraties niet openbaar zal maken. Wat zijn de omstandigheden en argumenten die specifiek aan deze administraties verbonden zijn?

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.35 uur tot 13.40 uur geschorst.

Voorzitter: Weisglas

□

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Op verzoek van diverse fracties benoem ik in het Presidium:

- het lid Blok tot plv. lid in de bestaande vacature;
- het lid Giskes tot plv. lid in de bestaande vacature;
- het lid Kraneveldt tot plv. lid in de bestaande vacature.

Op verzoek van de LPF-fractie benoem ik in de commissie voor de Verzoekschriften het lid Kraneveldt tot lid in de bestaande vacature en het lid Varela tot plv. lid in de bestaande vacature.

Het woord is aan mevrouw Halsema.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. De formatie gaat de achtste week in. Een formatie is het belangrijkste moment van machtsvorming in onze parlementaire democratie, die een vierjaarlijkse cyclus kent. Tegelijkertijd is een formatie het meest verborgen, het minst openbare en het minst controleerbare moment. Deze formatie is daarop tot dusverre

Voorzitter

helaas geen uitzondering. Wat wel naar buiten komt via de media, duidt op stagnatie, onderling wantrouwen en moeizame verhoudingen. Om met voormalig minister Pronk te spreken: je kunt niet over ziektekosten praten, als je het oneens bent over oorlog en vrede.

Gezien de duur van de formatie, de problemen die er klaarblijkelijk zijn in aanmerking genomen, vindt de fractie van GroenLinks de tijd gekomen om de informateurs uit te nodigen tussentijds inlichtingen te verschaffen aan de Tweede Kamer over het verloop van de formatie tot dusverre. Ik realiseer mij volledig dat het vandaag wellicht niet de dag is om die informatie te verschaffen. Mijn verzoek is, de inlichtingen dinsdag vóór 14.00 uur naar de Kamer te verzenden, zodat wij kunnen besluiten eventueel op basis van deze informatie te verzoeken een debat te houden.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Ik bleef even stil, omdat ik toch wel onder de indruk ben van het medeleven van mevrouw Halsema en haar fractie met dit proces. Er spreekt deernis uit en oprechte zorg...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Misschien mag ik even reageren?

De **voorzitter**: Als u nu reageert op wat de heer Van der Vlies heeft gezegd, ontstaat er een debat bij de regeling van werkzaamheden. Maar vooruit, u mag kort procedureel reageren op wat hij heeft gezegd.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik beschouw zijn opmerking als een ondersteuning van mijn verzoek. Wij delen een gevoel van betrokkenheid. Het is ook een legitiem gevoel van betrokkenheid, want het gaat uiteindelijk om de organisatie van onze parlementaire democratie.

De **voorzitter**: U kent uiteraard allemaal artikel 139a. Daarin staat dat de Kamer kan besluiten de formateur of informateur dan wel formateurs of informateurs uit te nodigen om over het verloop van de kabinetsinformatie of -formatie inlichtingen te verschaffen. Dat is wat u heeft gevraagd. De volgende passage luidt: kan de formateur of informateur uitnodigen na afloop van een formatie- of informatieopdracht te

dien einde in de vergadering tegenwoordig te zijn. Dat was nog niet het tweede deel van uw verzoek. U vroeg om informatie. Het houden van een debat met de informateurs kan conform het Reglement van orde alleen na afloop van een fase. Het is niet nodig daarover nu al een beslissing te nemen, want u heeft nog niet om een debat gevraagd, maar u noemde die mogelijkheid wel. Daarom wijs ik op dit artikel van het Reglement van orde.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik ben mij daar ten volle van bewust, voorzitter. Ik zou niet de goden willen verzoeken door te stellen dat het verloop van de formatie nog wel eens zou kunnen samenvallen met de afloop van de formatie. Ik zal ook niet vooruitlopen op de mogelijkheid van een debat volgende week.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit deel van de vergadering door te geleiden naar de twee informateurs.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het rapport van de enquêtecommissie Bouwnijverheid (28244).

De **voorzitter**: Ik nodig de leden van de commissie uit, weer plaats te nemen in vak K.

De beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Slob** (ChristenUnie): Voorzitter. Voordat ik inhoudelijk op het rapport en de aanbevelingen van de enquêtecommissie Bouwnijverheid inga, complimenteer ik namens mijn fractie de commissie met haar grondige en nauwkeurige arbeid. Uiteraard betrek ik daarbij ook de ondersteunende diensten en de oud-leden van de commissie van wie sommigen vandaag aanwezig zijn. Dat doet mij goed.

Het rapport geeft een verhelderende inzage in onregelmatigheden in de bouwnijverheid. De rechtstreekse uitzending van de openbare verhoren en de conclusies uit het rapport hebben naar onze mening een weldadig schokeffect teweeggebracht bij politici, ambtenaren en

bouwbedrijven zelf. De commissie schrijft zelf terecht over het momentum voor veranderingen dat nu aanwezig lijkt te zijn. Welnu, dat is mede de verdienste van deze commissie. Haar rapport vraagt dan ook om een serieuze behandeling door Kamer en kabinet. Het verdient het niet om als hamerstuk te worden afgedaan, zoals AVBB-voorzitter Brinkman vorige week naar ik goed gelezen heb ergens suggereerde.

Het rapport verdient ook een serieuzere behandeling dan de heer Bos, de klokkenluider, aanvankelijk ten deel viel door de bevoegde instanties. Ik heb waardering voor de Zembla-redactie voor hun uitzending van 9 november 2001 die een belangrijke aanzet voor deze parlementaire enquête vormde. Die uitzending heeft op dat moment min of meer als een katalysator gewerkt.

Ons land heeft zijn zaakjes minder goed op orde dan wij graag geloven. Ik noem de bouwfraude, de hbo-fraude, waar wij vandaag ook nog over spreken, de zorgfraude, waar de heer Van der Vlies al op wees en boekhoudschandalen bij Ahold. De affaires die ons land de laatste maanden deden opschrikken, staan niet los van algemeen maatschappelijke ontwikkelingen. De socioloog Herman Vuijsjes beschrijft in zijn boek: Correct, kroniek van weldenkend Nederland, hoe sinds de jaren zestig de invloed van morele gezagsdragers afnam en de individuele vrijheid het hoogste goed werd. Toezicht en handhaving door de overheid werden, ook door bestuurders, afgedaan als betuttelend. Mensen bepaalden zelf wel wat goed en kwaad was en zouden zich eigener beweging wel aan normen houden. Dat hebben wij geweten!

Helaas bleek de nobele burger al gauw een calculerende burger, gericht op eigen profijt. Vuijsjes spreekt in dit verband niet van normvervaging, maar van normverdringing. Het normbesef staat nog recht overeind. Men weet zeer goed wat wel of niet is toegestaan, maar men verdringt de norm, wanneer het even niet goed uitkomt en niemand kijkt. Dit fenomeen, normverdringing door burgers c.q. bedrijven als gevolg van een passieve houding bij de overheid vormt een kernfactor bij het ontstaan van onregelmatigheden in de bouw. Het is daarom terecht dat de enquêtecommissie de pijlen niet alleen richt op het gebrek aan integriteit bij bouwbedrijven, maar